

De Krant van Kropveld

Oud Nieuws 1

E. Wolbink

Voor zover bekend is de oudste nog bewaard gebleven krant van Hardenberg verschenen op 27 april 1900. Het betreft een editie van de 'Hardenberger Courant', het nieuws- en advertentieblad voor Stad en Ambt Hardenberg, Gramsbergen en omstreken. Deze uitgave is nu bijna honderd en tien jaar oud en de tand des tijds heeft haar sporen zichtbaar nagelaten. De krant bestaat nog uit één geheel, maar doordat men hem decennia lang opgevouwen heeft bewaard, zijn de vouwen bijna alle gebarsten. Naast deze oudste lokale courant, die sinds enkele jaren bewaard wordt in het gemeentearchief, kan de vereniging beschikken over nóg een aantal redelijk complete series oude kranten. Het zou een goed ding zijn wanneer de krantencollectie gedigitaliseerd en ontsloten kon worden. Niet alleen vanwege de schat aan gegevens, maar ook tot behoud van deze cultuurhistorisch waardevolle documenten. In deze rubriek 'Oud Nieuws' zullen we af en toe stilstaan bij opmerkelijke feiten en interessante gebeurtenissen uit Hardenbergs verleden die de kranten van destijds hebben gehaald.

Van oude kranten

Natuurlijk lezen enkele Hardenbergers ook vóór 1900 al wel een krant. Het behoorde zeker niet tot de eerste levensbehoeften en men moest vooral geïnteresseerd zijn in het regionale en (inter)nationale nieuws. De allereerste krant in de Nederlandse taal verscheen op 14 juni 1618, bijna vierhonderd jaar geleden. Het enige nog bestaande exemplaar van die eerste uitgave is te vinden in de Kungsliga Biblioteket in het Zweedse Stockholm. In die tijd zal men in Hardenberg, vrijwel zeker, nog geen krant gelezen hebben. Het ligt voor de hand dat de courant pas aan het einde van de achttiende eeuw zijn intrede deed in onze regio. Men kon zich bijvoorbeeld vanaf 1790 abonneren op de Overijsselsche (en Zwolsche) Courant. Daarin verscheen af en toe ook nieuws uit Hardenberg en omgeving, maar dan moest het wel echt iets bijzonders zijn. Sporadisch vond men daarin geboorte-, trouw- of rouwadvertenties uit onze regio. Zo is de oudste huwelijksaankondiging - voor zover nu bekend - verschenen in de krant van 16 september 1801: *Heden zijn ondertrouwt Everd van der Scheer en Janna Elizabeth Venebrugge. Venebrugge, den 11 september 1801.* Een week later werd de oudst bekende

De oudst bekende krant van Hardenberg, 27 april 1900.

(Collectie Gemeentearchief Hardenberg)

Geboorteadvertentie in de Overijsselsche Courant van 23 september 1801.

(Collectie Historisch Centrum Overijssel, Zwolle)

geboorteadvertentie geplaatst: *Mijne geliefde huisvrouw Anna Charlotte Soeters verlostek heeden van een welgeschapen dochter. Geevende hiervan aan vrienden en bekenden bij deze kennisse. Ant. van Riemsdijk, medicinæ doctor, Hardenbergh, den 14 september 1801.* Het is opmerkelijk dat de naam van de eerstgeborene (Anthonia Christina) niet eens in de advertentie werd vermeld.

Ook gebeurtenissen van algemener aard haalden de drukpers van de Overijsselsche Courant. Zo werd in de editie van 1 maart 1806 door de *goedsheren ende erfgenaamen onder de kercke van Heemse gehorende* bekend gemaakt dat men tien dagen later in de herberg De Rustenbergh de bouw zou aanbesteden van een nieuwe pastorie, kostershuis en school. Een jaar later werd geschreven over het vacant raken van de onderwijzerspost in Brucht, omdat Jan Jentingen vrijwillig afstand van die post had gedaan. In de krant verscheen een oproep om naar deze functie te solliciteren.

Vanaf 1877 kon men zich ook abonneren op het *Nieuws- en advertentieblad voor Dedemsvaart en omstreken*, de latere Dedemsvaartsche Courant. Bijna alle jaargangen - vanaf 1880 - zijn bewaard gebleven en liggen ter inzage bij Boom Pers in Meppel. Vanaf 1885 verscheen ook de Coevorder Courant die verspreid werd in Zuidoost-Drenthe en Noordoost-Overijssel. De eerste 'echte' krant uit Hardenberg dateert echter uit 1893. Die krant droeg de naam *De Vechtstreek*. Hij werd uitgegeven door de jood Izaäk Bos. Op 31 maart 1897 kreeg de uitgever toestemming van het gemeentebestuur om in de kop van zijn krant het wapen van de stad te voeren. Bij het Persmuseum in Amsterdam wordt één exemplaar van deze krant bewaard, namelijk die van 29 september 1900. Daarmee is 'onze' editie van de Hardenberger Courant van 27 april van dat jaar net vijf maanden ouder...

Toen Kropveld de krant drukte

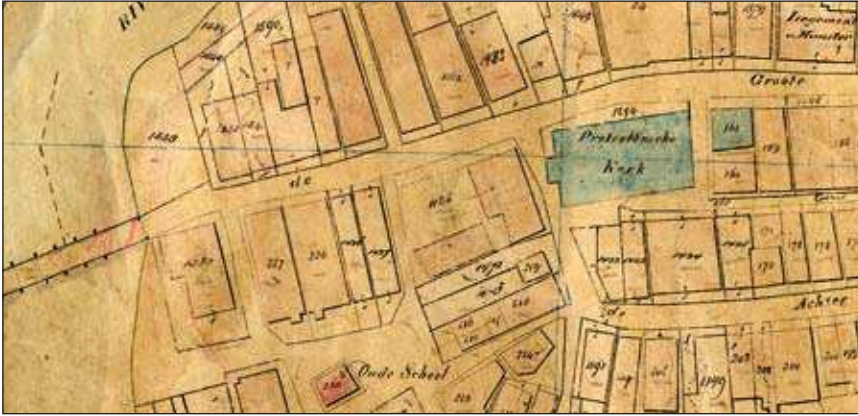
Onze oudste krant vermeldt in zijn briefhoofd dat het de 43ste editie van de 5de jaargang is. Zodoende mogen we aannemen dat de krant voor het eerst in 1896 verscheen. De jood Aron Kropveld was de drukker en uitgever van de krant. Aron was in 1849 geboren in Coevorden. Zijn ouders, Samuel en Aaltje Kropveld, verhuisden, toen hij twaalf was, naar Stad Hardenberg. Daar groeide Aron op in een groot gezin. Hij bekwaamde zich in de boekdrukkunst. In de zomer van 1879 trouwde hij met zijn verre nicht Tallegien Kropveld uit Roswinkel en samen vestigden zij zich op het adres A-166, een woning in de Ganzestraat, pal achter het stadhuis. Van daaruit begon hij in 1896 een eigen krantenuitgeverij. Omdat zijn collega en concurrerend uitgever Bos voor zijn krant al gebruik maakte van het stadswapen, nam Aron het gemeentewapen van Ambt Hardenberg als 'logo' voor zijn krant. De Hardenberger Courant was een weekblad. Iedere vrijdag ontvingen de abonnees de nieuwste editie thuis. Het abonnementsgeld bedroeg slechts drie kwartjes per half jaar. De krant was van neutrale signatuur en er was ruimte voor internationaal, nationaal en lokaal nieuws. In de krant van 27 april 1900 werd bijvoorbeeld uitvoerig aan-

dacht besteed aan de Boerenoorlog in Zuid-Afrika (1899-1902), maar ook werd geschreven over het drama rond de dood van de oude en beroide gravin d'Allonville de Lanciers in Parijs. Natuurlijk was er ook ruimte om te adverteren, want dat bezorgde Kropveld de nodige inkomsten. In genoemde krant werd bijvoorbeeld door het bestuur van het waterschap Holthema aangekondigd dat de jaarlijkse schouw weer zou plaatsvinden. Bij de weduwe Hamhuis aan de Hoogenweg werd door notaris Rambonnet een boedelverdeling gehouden en kledingmagazijn J. Eefting op de Brink in Heemse probeerde zijn haute couture aan de man (en vrouw) te brengen door te adverteren met 'uiterst lage vaste prijzen'. Eén familiebericht telde de editie van 27 april, namelijk die van het echtpaar Gerrit Otten en Hendrika Johanna Kampman uit Collendoorn. Hun kinderen lieten weten dat het 40-jarig huwelijksfeest op vrijdag 4 mei 1900 zou worden gevierd.

Ten tijde van het drukken van de oudst bekende krant werkten er verschillende arbeiders in de boekdrukkerij van Aron Kropveld. Abraham Polak uit Bolsward was de boekbinder en neef Samuel Kropveld uit Vlagtwedde was diens leerling. Salomon Kuijt uit Amsterdam was de letterzetter, maar ook autochtone medewerkers als Hendrik Jan Kedde en Ernst Hamelman Soer verdienden er hun brood. De beide laatsten waren er ooit als 'prullenjongen' hun arbeidzaam leven begonnen. Een krant in elkaar zetten was destijds een heel ander karwei dan tegenwoordig; er was geen zetmachine. Er was geen roterende drukpers die door een eenvoudige elektromotor kon worden aangedreven.

Advertenties in de oudste krant van Hardenberg van 27 april 1900.

Detail van een kadastrale kaart, anno 1890. Ten zuiden van het stadhuis en ten oosten van de grote kerk, gelegen aan de Ganzestraat (nr. 160), was het woonhuis annex bedrijf van Aron Kropveld gevestigd. (Collectie Gemeentearchief Hardenberg)

Alles moest met de hand gebeuren. Eerst werd de krant letter voor letter met de hand gezet en pas dan sloeg men aan het drukken. De letters werden met een inktrol van inkt voorzien. Een knecht legde er een vel papier op en Kropveld drukte. De zware pers werd er op gelegd en met kracht werd de spanning er op gebracht. Dan volgde de ene krant na de andere... tien... twintig... vijftig...

Dan stopte Kropveld even om zijn werkjasje uit te trekken. *Nummer een* luidde dan zijn plechtige ontboezeming en verder ging het weer. Een enorme krachtsinspanning kostte dat drukken. *Nummer twee* kondigde Kropveld dan een tijd later weer aan en zijn vest werd aan de kant gelegd. *Nummer drie* volgde en dan ging 'de tien geboden' bij het stapeltje kledingstukken. *Nummer vier* was zijn boezeroen en tegen het laatste deel van de oplage kwam onder de plechtige afkondiging van *Nummer vijf* ook de hemdrok naast zijn kleren te liggen en hevig zwetend werden de laatste kranten gedrukt. Zodra de laatste krant gedrukt was, zeeg de amechtige Kropveld naar adem snakkend neer in een gemakkelijke stoel die Tallegien, zijn zorgdragende wederhelft, had klaar gezet. Een warme stoof stond er voor, want de zwetende drukker mocht niet te snel afkoelen. Wanneer dan vrijdagsavonds de lezers van de Hardenberger krant smulden van de frisse berichten die waren ontsproten aan de werkzame geest van Kropveld, Soer en al die anderen, dachten ze er niet aan wat een enorme klus het maken van de krant was geweest...

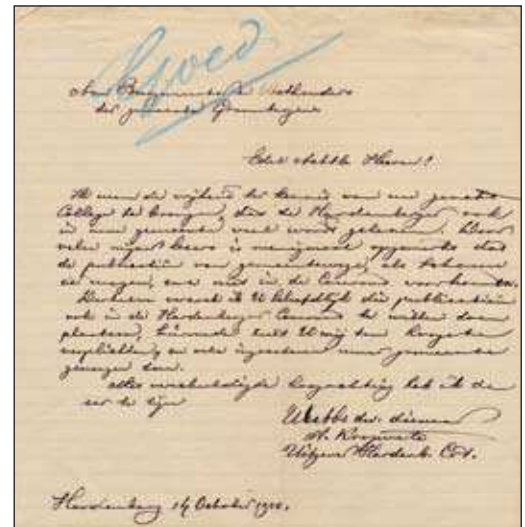
In de zaak van Kropveld werden ook allerlei andere werken gedrukt. Zo werden boekwerkjes voor verenigingen gemaakt, keuren voor de waterschappen gedrukt, bestekken en voorwaarden voor aanbestedingen vervaardigd en rolden er regelmatig publicaties van de pers, gemaakt in opdracht van gemeenten. Op eigen initiatief gaf

Aron Kropveld de allereerste prentbriefkaarten van Hardenberg en Heemse uit. De oudste daten uit circa 1900 en geven nu een prachtig beeld van de sfeer van toen.

Waarschijnlijk heeft Aron Kropveld de krant gemaakt en uitgegeven tot omstreeks 1927 en heeft hij vervolgens zijn zaak verkocht aan Rudolf Emanuel de Bruin, die in 1901 De Vechtestreek had overgenomen van Izaäk Bos. Toen Aron de tachtigjarige leeftijd bereikte, werd in de derde krant van Hardenberg - het Salland's Volksblad - aandacht besteed aan de jubilaris. *Wie kent niet den ouden Kropveld! De man die jaren lang hier woonde en zijn brood verdiende met persarbeid, in den uitgebreidsten zin van het woord. Wat heeft deze man met een primitieve hulpmiddelen moeten werken destijds! Niettemin hield de heer Kropveld vol en zijn ijver werd bekroond.*

Eigenhandig geschreven brief van Aron Kropveld aan het gemeentebestuur van Gramsbergen, waarin hij kenbaar maakt dat de Hardenberger Courant ook veel in die gemeente gelezen wordt, 14 oktober 1900.

(Collectie Gemeentearchief Hardenberg)

'De Hardenberger' werd gelezen en wel omdat Kropveld een welversneden pen had. Hij was humorist. Allerlei toestanden in ons stedeke behandelde hij op de hem eigene wijze en men mocht het er mee eens zijn of niet mee eens - men las het. Nu is de heer Kropveld al sinds eenige jaren rustend. Den geheelen dag mocht de heer Kropveld zich in een druk bezoek verheugen, terwijl de post de brieven en telegrammen met de gelukwensen voor de 80-jarige bij tientallen achterliet. 's Avonds bracht de muziekvereniging Kunst na Arbeid een serenade.

LEERDOE EN SWIL! Zijn stem sloeg over, maar de k's werden niet gehoord. Ze kwamen niet over zijn lippen. Toen zag Aron opeens een hikkende letterzetter half proestend wegduiken achter zijn letterkast en hij begreep dat hij beetgenomen was. Even moest Kropveld de drukkerij uit, maar een tijd later kwam hij welgemoed terug. Die dag was de stand 1-0. Te zijner tijd zou hij wel voor de gelijkmaker zorgen...

Prentbriefkaart, gemaakt en uitgegeven door A. Kropveld, van de omgeving van het huidige Klepperplein (links), anno 1900. Destijds stonden er nog hoog opgaande bomen rond het kleine marktterrein.

(Collectie J. Woertel-van der Veen, Radewijk)

Aron overleed in november 1931, op 82-jarige leeftijd, in het ziekenhuis in Zwolle. Zijn vrouw Tallegien was al vele jaren eerder gestorven. Arons huishouding werd de laatste jaren van zijn leven bestierd door zijn ongehuwde zuster Bertha. Aron werd begraven op de joodse begraafplaats aan het huidige Mulopad. Nog lang zou hij worden herinnerd als de plaatselijke humorist. In zijn Hardenberger Courant heeft hij regelmatig in zijn brieven, ondertekend met *Gait Oom*, daarvan doen blijken.

Enkele anekdotes

Kropveld kon de 'k' niet zeggen. Als hij zich voorstelde, dan was het altijd 'Ropveld' en een vreemde reiziger moest hij altijd even helpen met het schrijven van zijn naam. Zo was er eens een advertentie binnengekomen van het Meubelmagazijn Roos, dat gevestigd was in het pand waar later garage Smit op de Brink zijn bedrijf had. Roos had een voordelige aanbieding in leerdoek en zwilk, maar zijn kopij was niet al te duidelijk geschreven. Ernst Hamelman Soer deed net alsof hij de tekst niet kon lezen. *Wat staat daar toch, Kropveld?* Soer vroeg het met het meest ernstige gezicht van de wereld, maar zijn vooraf gewaarschuwde kameraden stonden gespannen te luisteren naar het antwoord, dat ze eigenlijk al wel wisten. *Leerdoe en Swil.* De k's bleven achterwege en de ondeugende Soer begreep er zogenaamd nog niets van. *Leerdoe en Swil, wat is dat toch?* De kleine maar stevig gebouwde Kropveld kraaide het nijdig uit:

Tallegien, de vrouw van Aron, ging eens uit logeren. Haar familie woonde helemaal in Ter Apel, maar ze voelde zich helemaal thuis in de goede sfeer van vroeger wanneer ze weer eens in haar ouderlijk huis verbleef. Kinderen had het echtpaar Kropveld niet gekregen en daarom viel het haar wel eens zwaar in Hardenberg. Het beviel Tallegien daar in Ter Apel zo goed, dat ze haar echtgenoot schreef dat ze nog een weekje uit zou blijven. Aron vond het echter zo langzamerhand wel mooi geweest. Eén week uit logeren, vooruit dan maar. Dat kon er wel bij door. Maar nu nog weer een week er boven op... en het huishouden dan? De woonkamer begon er zo langzamerhand toch wel chaotisch uit te zien. Er moest nodig opgeruimd worden. De directeur, redacteur en drukker van de Hardenberger Courant vond het al met al bar vervelend. In de drukkerij was de lange afwezigheid van Tallegien niet onopgemerkt gebleven. De briefkaart van Tallegien circuleerde onder het personeel en

Advertentie, geplaatst in de Hardenberger Courant door uitgever A. Kropveld. Hieruit blijkt dat hij ook schrijffartikelen verkocht.

Een in eigen drukkerij vervaardigde briefkaart werd door Kropveld verzonden aan het gemeentebestuur van Gramsbergen, anno 1915.

(Collectie Gemeentearchief Hardenberg)

Aron en Tallegien liggen begraven op de joodse begraafplaats aan het Mulopad.

Rechts een prentbriefkaart van de Kruissteeg te Hardenberg, anno 1904. Dit is de enige foto die bewaard gebleven is, waarop Aron en Tallegien Kropveld staan afgebeeld.

V.l.n.r.: Van den Berg, G. Lotterman, Vosjan en D. Lotterman, vrouw Klokkert-Kremer, n.n., n.n., Tallegien Kropveld, Zwaantje Hamhuis, Annegien Kedde en Aron Kropveld.
(Collectie L.J. Bruins, Hardenberg)

leidde tot de nodige opluistering bij het overigens nogal rustige werk: het 'plat zetten' van de krant. *Maandag komt Tallegien weer*, verkondigde Kropveld heel nadrukkelijk. *Dat zou je wel willen*, plaagde Soer. Toen die vrijdag de kranten werden gedrukt en Kropveld stond te zweten aan de zware handpers, stond hij even hijgend stil. Zijn glunderende oogjes schitterden toen hij zich wendde tot Hendrik Jan Kedde: *Edde, zet i'j nog even een advertentie: 'Een flinke huishoudster gevraagd bij A. Ropveld te Hardenberg'*.

Toen het laatste nummer van de krant aan de beurt kwam, stopte Kropveld opnieuw de persen. Een stukje plaatselijk nieuws werd uit de krant genomen en in de plaats daarvan kwam de advertentie. Dit unieke nummer van de krant ging naar de familie in Ter Apel en bracht daar 's zaterdags hevige schrik en ontsteltenis. Gedurende de hele zondag was er geen reisgelegenheid, maar Tallegien had geen rust. Zodra ze kon, vertrok ze die maandag naar Hardenberg en nog dezelfde dag stond ze weer voor Aron.

Tallegien: *Wat wol i'j met een huushoolster?*

Aron: *Ik kan mi'j toch niet alleen redden en i'j bleven ja weg.*

Tallegien: *En... en... ikke dan?*

Aron: *Dan wördt i'j mien huusholster maar weer...*

Naast zijn werkzaamheden als uitgever, zetter en drukker van de krant, besteedde Aron Kropveld de nodige uren als reporter. Hij kende het klappen van de zweep, wanneer hij zich als redacteur van de Hardenberger Courant op nieuwsjacht begaf. De vroege vaders van Ambt Hardenberg leverden tijdens hun raadsvergaderingen nogal wat stof voor kopij. Eén keer echter moest Aron toch wel heel lang wachten. Er waren onvoldoende raadsleden aanwezig om de vergadering door te laten gaan. Burgemeester De Chalmot opende de vergadering en schorste die meteen weer. Eerst moesten er meer raadsleden komen. Veldwachter Schuldink werd uitgezonden om het raadslid

Veurink uit Rheeze te halen, terwijl veldwachter Jansen naar Nijenhuis in Diffelen werd gestuurd. Omdat de vergadering geschorst was, gingen de raadsleden naar café Kampman om onder het genot van een verversing te wachten op de ontbrekende leden. In zo'n halfuurtje valt - zo bleek - de afstand tussen een edelachtbaar raadslid en een gewone krantenman een beetje weg. Men was gezellig aan het keuvelen. Er werd een borrel gedronken en Kropveld werd nogal spraakzaam. Het wachten duurde veel te lang. Ook de raadsleden begonnen steeds ongeduldiger uit te zien naar de beide veldwachters met de gewenste leden van de raad. Toen schijnt - de enigszins aangeschoten - Kropveld zich moeizaam opgericht te hebben. Met alle nadruk en waardigheid in rechtvaardige verontwaardiging klonk zijn voor Hardenberg vereeuwigde uitspraak: *Hemel en aarde wordt bewogen om die kerels in de raad te krijgen, maar als ze er zijn moeten, dan komen ze niet!*

Bronnen:

- Krantenarchief HVH: De Drie Dorpen: 2, 9 en 15 augustus en 6 september 1952.
- Gemeentearchief Hardenberg, toegang 4, archief Stad Hardenberg 1818-1922, notulen 1893
- Historisch Centrum Overijssel, toegang 232.2, inv.nr. 130, dossiernr. 04029

